

Meer dan een knijpkat



Leo Feijten

*Meer dan een knijpkat*

75 jaar knijpkatten van Philips

1940 – 2015

**David Koker**

Geboren te Amsterdam, 27 november 1921

Overleden in Groß-Rosen/Dachau, 23 februari 1945

*Dichtregels uit het 'Dagboek geschreven in Vught' door David Koker*

*Heel leuk is laat met een knijp te knijpen,*

*Dit moet u allen goed begrijpen,*

*Zo'n apparaat maakt lawaai en geeft licht,*

*En schijnt zo prettig in iemands gezicht.*

© 2016 Leo Feijten

*Dit werk is auteursrechtelijk beschermd*

Auteursfoto en auteur: Leo Feijten

Coverontwerp: Leo Feijten

Redactie: Hans Feijten

ISBN: 9789402144321

NUR: 477

Druk: **bravenewbooks.nl**

Omslagfoto: De eerste knijpkat 1940

Bron: Philips Company Archives

**knijpkatershop.nl**

# 1. Index

1. Index	
2. Voorwoord van de schrijver	5 - 6
3. Inleiding	7 - 11
4. Geschiedenis	12 - 19
5. Bekendheid	20 - 23
6. Techniek	24 - 33
7. Verschillen	34 - 49
8. Defecten	50 - 64
9. Bi-Jou en de HM3700	65 - 72
10. Kamp Vught	73 - 81
11. De Philipsgroep	82 - 124
12. Met dank aan	125
13. Bronvermelding	126

In elk Hollands huis,  
Hooft dit monumentje thuis.  
De knijpkat heeft een waar verhaal,  
Vertelt op 5 mei in eigen taal.  
De kat als monument geknepen,  
Houdt de Bevrijdingsdag in leven.



## 2. Voorwoord van de schrijver

Sinds de tweede wereldoorlog is voor heel veel mensen in Nederland en ook buiten de landsgrenzen de Philips handdynamo, ofwel knijpkat een begrip. Dit boekwerkje is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in dit kleinood, dat in de verduisterde jaren van 1940 – 1945 uitkomst bracht in de vaak nare omstandigheden, waarin men gedwongen werd te leven zonder verdere verlichting. Niemand wist destijds dat ook de Joodse en politiek gevangenen in het concentratiekamp Vught deze knijpkatten moesten maken voor de Wehrmacht.

Voor mij is de knijpkat of kat, zoals ik hem meestal noem veel meer dan een knijpkat. Hoe de naam precies is ontstaan, weet ik niet. Men zegt wel dat het geluid klinkt als het spinnen van een kat. Mij is opgevallen, dat geen twee katten hetzelfde geluid produceren.

Ir. Frits Philips had een overeenkomst met de Wehrmacht, waarin werd bepaald dat een aantal zorgvuldig geselecteerde Joodse mensen en gevangenen in kamp Vught werk mochten doen voor Philips en daardoor dus ook indirect voor de Wehrmacht. Heel wrang te bedenken dat de nazi's de moordenaars waren van hun familie. Hij kon het niet vooraf weten, maar Frits Philips redde hierdoor het leven van veel Joodse Nederlanders. In de negentiger jaren vroeg ik aan Martha Mozes, of zij wist hoe deze zaklamp aan zijn naam kwam. Martha was een goede kennis van mij, maar helaas in 1997 overleden. 'Ook wij noemden het een knijpkat', vertelde zij mij. Martha werkte in 1943/44 in concentratiekamp Vught als dwangarbeidster bij het Philips-Kommando voor de Wehrmacht in de werkplaats voor handdynamo-lampen, maar ook bij de afdeling radiobuizen.

In mijn boek: 'Ik geloof dat hij Hans heette' beschrijf ik het verhaal van Martha, zoals zij het mij vertelde tijdens vele gesprekken. Ik zou haar nu nog

zoveel willen vragen, maar ze overleed tijdens een vakantie in het door haar zo geliefde Duitsland, Duitsland, het land waar ze verschrikkelijke dingen beleefde in verschillende mensonterende concentratiekampen.

‘Nu heeft Hitler haar toch nog te pakken’, zei haar echtgenoot Herbert na haar overlijden. Martha Mozes verloor haar vader, moeder, zusje Roosje en pleegbroertje Horst Eichenwald. Zij werden allen gedeporteerd naar Sobibor en bij aankomst aldaar vermoord in de gaskamer.

De briefteksten van Martha Mozes zijn letterlijk overgenomen, inclusief de schrijfstijl en mogelijke taalfouten.

Dit is een van de verhalen, geschiedenissen die voor mij kleven aan de knijpkat. Door mijn onderzoek heb ik een andere kijk gekregen op dit unieke, historische kleinood.

In dit boekwerkje wil ik u in de eerste plaats een beeld geven van de kat en een aantal onderdelen belichten. Niet alle katten zijn hetzelfde. Ook wil ik u laten zien waardoor de katten vaak niet meer functioneren. Ik ben mij daarom ook gaan toeleggen op het reviseren van de katten en leer steeds meer over de geschiedenis en werking. Ik ben geen echte verzamelaar, maar weet vaak uit twee ‘dode’ katten, een ‘levende’ kat samen te stellen. Daar ligt mijn belangstelling. Mocht u, of uw familie, kennissen, burens nog in het bezit zijn van een knijpkat, dan reviseer ik hem graag voor u. Als u hem mij wil schenken, dan verzeker ik u dat u mij en vele andere katten blij maakt. De financiële waarde van een kat is klein, maar voor mij is de emotionele waarde groot. De knijpkat werd in 1940 geboren en bestaat in 2015 al 75 jaar.

Daarom vraag ik u:

**‘Gun uw kat een tweede leven’**



### 3. Inleiding

**PHILIPS**

**PHILIPS**

**DYNAMO-**  
***Zaklantaarn***

Bron: Frans Wilbrink

## Mijn eerste kennismaking met een knijpkat.

‘Rob, Leo, mama is even naar de buurvrouw.’

Mijn broer Rob is al zes jaar, ik ben pas vijf. Het is zondagmorgen en dan gaat mama vaak een kopje koffie drinken bij onze burens. Dit is het moment waar we al dagen op hebben gewacht. Eindelijk even alleen. Tijd voor een van onze ontdekkingstochten. We wachten nog even tot we mama horen praten bij de burens. Papa is vanmorgen al vroeg naar zijn werk gegaan. In deze oorlogstijd moet hij vaker op de griffie zijn.

Hij is lid van de luchtbescherming en draagt vaak een blauwe overall met helm. Ter bescherming van de nek bevindt zich aan de achterzijde van de helm een leren flap. Op de kraag van de overall heeft mama een klein gelig plaatje genaaid dat iets licht geeft in het donker.



Vanuit de achtertuin sluipen we zachtjes door de keuken en gang naar de groene trap. Nog even luisteren, maar de kust is veilig. Rob aarzelt nog, maar ik ga de trap op met Rob achter mij aan. We staan op de overloop. Mijn hart klopt in mijn keel. We moeten snel zijn, dus open ik de deur naar de slaapkamer van papa en mama, de

kamer waar we niet naar binnen mogen. In het midden staat een groot stalen bed met een dikke, gestikte deken die het bed geheel bedekt. Daar overheen een door mama gehaakte, witte spreij. Links en rechts een stoeltje en voor het slaapkamerraam een tafeltje met gedraaide poten. Naast de deur een wastafel. Er ligt zeil op de vloer. Tussen de wastafel en de hoek naast het raam staat hij, de grote mahoniehouten linnenkast. Rob luistert nog even bij de trap en

komt dan weer snel binnen. Daar zijn we dan, pal voor de geheimzinnige linnenkast. Rob draait voorzichtig het koperkleurige sleuteltje om en trekt zacht aan de deur. De deur klemt, dus trekt hij wat harder. Krakend en piepend zwaait de deur open. Op alle schappen liggen stapeltjes met lakens, slopen en ondergoed. Aan de tweede plank van boven bevinden zich aan de onderkant twee laatjes. We kijken elkaar aan. Het is nu of nooit, dus trekken we het rechtse laatje voorzichtig open. De geur van mottenballen vult onze neusjes.

Het laatje ligt vol met kleine en grote zakdoeken. Verder niets. Dan trek ik het andere laatje open. Het is bijna leeg. Er liggen drie voorwerpen in, maar we weten niet wat het zijn, behalve het kleine ronde gele plaatje met aan de rand een gaatje net als aan de overall van papa. Dan nog een zilverkleurig rond ding met een ringetje aan een kant en een groenkleurig ding met een dopje er op. Rob pakt dat laatste ding uit de la en er springt een zwart handvat met een zachte klap tevoorschijn. Rob schrikt en laat het vallen. Hij kijkt mij beduusd aan. Vlug raap ik het van de vloer en zie dat het dopje er af is gevallen. Het is onder de kast terecht gekomen, maar ik kan er niet bij met mijn korte armpjes. Ik zit op mijn knieën en druk op het zwarte handvat. Er komt een zacht gierend geluid uit het ding en ik geef het gauw aan Rob. Als hij dan ook een paar keer op het handvat drukt, zie ik dat er een lampje gaat branden elke keer als hij er op drukt. Leuk hoor.

Dan pak ik het ronde zilverkleurige ding en zie dat er aan een kant een opening is. Het lijkt wel een fluit. Dan zet ik het aan mijn lippen en blaas zachtjes. ‘Hoeiiii’ is het zachte geluid dat ik hoor, net als het dreigende geluid van de altijd aanwezige sirene op het dak van de kapperszaak op de Vondellaan. Ik blaas iets harder. ‘Niet te hard,’ zegt Rob nog, maar dan gebeurt het. Terwijl ik blaas gaat de sirene op het dak van de kapper ook loeien. Steeds harder en harder. Luchtalarm! We moeten schuilen. Gauw

leggen we de dingen terug in de la en sluiten de kastdeur. Dan maar geen dopje. We horen mama roepen en we lopen snel de trap af. Mama neemt ons mee naar de wc waar we altijd moeten schuilen bij luchtalarm. Ook wil mama samen met ons zingen, ‘Als g’ in nood gezeten’ en ‘Een vaste burcht is onze God’.

Dan horen we het zware geronk van heel veel vliegtuigen en explosies in de verte. De sirene loeit niet meer en mama neemt ons mee naar de zolder. Als we uit het raam kijken zien we honderden grote vliegtuigen boven Arnhem. ‘Die stipjes zijn parachutisten,’ zegt mama. ‘Die springen uit de vliegtuigen.’ Tussen al die stipjes zijn telkens zwarte wolkjes te zien. ‘O wat erg,’ zegt mama, ‘de Duitsers schieten de parachutisten dood.’

Ik durf niets te zeggen tegen mama van de sirenefluit en dat gekke lampje. Het is vast allemaal mijn schuld wat nu gebeurt.

*Het is 17 september 1944. De slag om Arnhem is begonnen.*



**PHILIPS**  
**ALWAYS LIGHT WITHOUT BATTERY**

Voor alle onderdelen:  
[www.knijpkatershop.nl](http://www.knijpkatershop.nl)  
[info@knijpkatershop.nl](mailto:info@knijpkatershop.nl)

HD 1-E

Een reclame-dia van Philips.

Deze werden gebruikt in de voor- en pauzeprogramma's van de Nederlandse bioscopen.

In het ondervlak werd de naam van een plaatselijke leverancier vermeld.